

**PROGRAM BUDOWANIA LOKALNEGO SYSTEMU
OPIEKI NAD DZIECKIEM I RODZINĄ
W MIEŚCIE RZESZÓW NA LATA 2009 - 2015**

**RZESZÓW
2009**

*”Być może dla świata
jesteś tylko człowiekiem,
Ale dla niektórych ludzi
jesteś całym światem”*

G.G. Márquez

SPIS TREŚCI

1. Wstęp	2
2. Diagnoza problemów	3
2.1. Pomoc środowiskowa	3
2.2. Świadczenia rodzinne	5
2.3. Pomoc instytucjonalna i opieka zastępcza	6
2.3.1. Domy pomocy społecznej	6
2.3.2. Ośrodki wsparcia	7
2.3.3. Opieka zastępcza nad dzieckiem	7
2.3.4. Współpraca z organizacjami pozarządowymi	11
2.3.5. Poradnictwo specjalistyczne i pomoc osobom w kryzysie	13
2.3.6. Pomoc udzielana osobom niepełnosprawnym ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	14
3. Cel strategiczny - Budowanie zintegrowanego systemu na rzecz pomocy dziecku i rodzinie	15

3.1. Cel szczegółowy -	Poprawa jakości życia oraz zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego rodzin	16
3.2. Cel szczegółowy -	Przeciwdziałanie zjawiskom zagrażającym wykluczeniem społecznym osób oraz rodzin	18
3.3. Cel szczegółowy -	Rozwijanie systemu rodzinnych form opieki zastępczej ...	19
3.4 Cel szczegółowy -	Budowanie systemu wsparcia dla rodzin dysfunkcyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji dzieci i młodzieży	20
3.5 Cel szczegółowy -	Organizowanie różnych form pomocy wychowankom opuszczającym placówki oraz rodziny zastępcze	21
3.6. Cel szczegółowy -	Tworzenie systemu poradnictwa rodzinnego	22
4. Monitoring i wdrażanie		23
5. Spis tabel		24
6. Spis wykresów		24

1. Wstęp

Podstawową zasadą Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej jest ochrona prawna rodziny. Art. 71 pkt. 1 Konstytucji mówi: „Państwo w swojej polityce społecznej i gospodarczej uwzględnia dobro rodziny. Rodziny znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej i społecznej, zwłaszcza wielodzietne i niepełne, mają prawo do szczególnej pomocy ze strony władz publicznych.”

Podmiotem realizującym ten cel na poziomie gminy i powiatu są jednostki organizacyjne samorządu terytorialnego, wspierane przez organizacje pozarządowe. W Rzeszowie odpowiedzialność za organizację systemu opieki nad dzieckiem i rodziną zgodnie z ustawą o pomocy społecznej w znacznej mierze spoczywa na Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej.

Podstawowym zadaniem Ośrodka jest bezpośrednie organizowanie i wykonywanie zadań związanych z zaspokajaniem potrzeb jednostek i rodzin pozostających w trudnej sytuacji życiowej poprzez rozpoznawanie tych potrzeb, bezpośrednie i pośrednie udzielanie świadczeń w formie pieniężnej, rzeczowej i usługowej oraz współdziałanie z partnerami. Pomoc powinna koncentrować się na wspomaganie osób i rodzin wymagających wsparcia w osiągnięciu możliwie pełnej aktywności społecznej, a także wzmocnieniu lub odzyskaniu zdolności do pełnego i samodzielnego funkcjonowania w społeczeństwie. Cele te mogą w dużej mierze zostać osiągnięte dzięki podejściu systemowemu, które zakłada współpracę z grupami samopomocowymi, społecznościami lokalnymi, organizacjami pozarządowymi i innymi instytucjami działającymi na rzecz dziecka i rodziny.

Uwzględniając powyższe został opracowany *Program budowania lokalnego systemu opieki nad dzieckiem i rodziną w mieście Rzeszów na lata 2009-2015*. Realizacja wyznaczonego w *Programie* celu strategicznego wymaga określenia celów szczegółowych, kierunków działań, źródeł finansowania oraz wskazania instytucji odpowiedzialnych. Dzięki *Programowi* jednostki zaangażowane w świadczenie pomocy na rzecz dziecka i rodziny będą działać spójnie, celowo, realizując politykę miasta na rzecz budowania koherentnej polityki rodzinnej a opracowany i przyjęty Uchwałą Rady Miasta dokument umożliwi ubieganie się o dofinansowanie realizacji przewidzianych w nim działań.

Program tworzony jest w zgodzie z polityką prorodzinną państwa, „Wojewódzkim Programem Pomocy Społecznej na lata 2009 -2015”, „Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2009-2015”, w której zawarta jest diagnoza środowiska społecznego Rzeszowa.

2. Diagnoza problemów

2.1. Pomoc środowiskowa

Pomoc społeczna jest jednym z elementów zabezpieczenia społecznego państwa a jej zadaniem jest wspieranie osób i rodzin w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwiania im życia w warunkach odpowiadających godności człowieka.

Ustawa o pomocy społecznej określa powody udzielania pomocy osobom i rodzinom, do których należą:

- ubóstwo,
- sieroctwo,
- bezdomność,
- bezrobocie,
- niepełnosprawność,
- długotrwała lub ciężka choroba,
- przemoc w rodzinie,
- potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi,
- potrzeba ochrony macierzyństwa lub wielodzietność,
- bezradność w sprawach opiekuńczo - wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych,
- brak umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej całodobowe placówki opiekuńczo - wychowawcze,
- trudność w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą,
- trudność w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego,
- alkoholizm lub narkomania,
- zdarzenie losowe i sytuacja kryzysowa,
- klęska żywiołowa lub ekologiczna.

Najważniejszymi przesłankami korzystania z pomocy społecznej w Rzeszowie w latach 2005 – 2008 były:

- ubóstwo,
- bezrobocie,
- niepełnosprawność,
- długotrwała lub ciężka choroba,

- bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych,
- alkoholizm.

Najmniej liczną grupę stanowiły osoby, które korzystały z pomocy społecznej z powodów:

- trudności w przystosowaniu się po opuszczeniu zakładu karnego,
- narkomanii,
- przemocy w rodzinie,
- zdarzeń losowych i sytuacji kryzysowej.

Osobom samotnym, które z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymagają pomocy innych osób, a są jej pozbawione, przysługuje pomoc w formie usług opiekuńczych. Usługi opiekuńcze mogą być przyznane również osobom, które wymagają pomocy innych osób, a rodzina nie może takiej pomocy zapewnić. Obejmują one pomoc w zaspokajaniu podstawowych, codziennych potrzeb życiowych w zależności od ograniczonej sprawności psychofizycznej klienta ośrodka.

Na podstawie postanowień Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie specjalistycznych usług opiekuńczych, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Rzeszowie świadczy specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności.

Usługi te obejmują następujący zakres:

- uczenie i rozwijanie umiejętności niezbędnych do samodzielnego życia,
- pielęgnacja jako wspieranie procesu leczenia,
- rehabilitacja fizyczna i usprawnianie zaburzonych funkcji organizmu.

Usługi		2005	2006	2007	2008
Usługi opiekuńcze	ilość środowisk	460	510	467	483
	ilość godzin	242631	296040	298681	292401
Usługi specjalistyczne z zadań własnych	ilość środowisk	3	3	6	3
	ilość godzin	82	410	351	459
Usługi specjalistyczne z zadań zleconych	ilość środowisk	46	56	61	76
	ilość godzin	19958	28977	31148	37025,5

Tabela 1. Usługi opiekuńcze (w latach 2005 – 2008)

2.2. Świadczenia rodzinne

Świadczenia socjalne stanowią odrębny od systemu pomocy społecznej system pozaubezpieczeniowych świadczeń pieniężnych. Celem świadczeń socjalnych jest materialne wspieranie w szczególności rodziny w realizacji jej funkcji opiekuńczej, wychowawczej i edukacyjnej, stąd też kryteria dochodowe warunkujące do nich dostęp, głównie oparte zostały na podstawie progu wsparcia dochodowego rodzin (WDR) i w związku z tym określone zostały na poziomie wyższym niż egzystencjalne.

System świadczeń socjalnych oparty jest o zasadę pomocniczości uwzględniającą regułę, że osobami w pierwszej kolejności zobowiązanymi do łożenia na utrzymanie dzieci są ich rodzice. Dopiero w przypadku, gdy ich środki i uprawnienia są niewystarczające do wychowania i utrzymania dzieci przysługuje im pomoc materialna państwa. W przypadku osób samotnie wychowujących dzieci, oznacza to uprzednie wyczerpanie obowiązku dochodzenia środków utrzymania dziecka od drugiego z rodziców, a więc konieczność zasądzenia alimentów.

System świadczeń socjalnych stanowią:

- świadczenia rodzinne,
- świadczenia z powodu niemożności wyegzekwowania zasądzonych alimentów od osób zobowiązanych.

Świadczenia rodzinne realizowane są w Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej od dnia 1 stycznia 2005 r. na podstawie ustawy z dnia 23 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych i obejmują:

- zasiłek rodzinny na dziecko oraz dodatki do zasiłku rodzinnego,
- świadczenia opiekuńcze:
  - a) zasiłek pielęgnacyjny,
  - b) świadczenie pielęgnacyjne,
- dwa rodzaje zapomóg związanych z urodzeniem dziecka,
- świadczenia wypłacane z funduszu alimentacyjnego.

2.3. Pomoc instytucjonalna i opieka zastępcza

2.3.1. Domy pomocy społecznej

Osobom wymagającym całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogącym samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, którym nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych, przysługuje prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej.

Na terenie Rzeszowa funkcjonują cztery domy pomocy społecznej:

- Dom Pomocy Społecznej dla Dorosłych Niepełnosprawnych Intelktualnie im. Józefy Jaklińskiej przy ul. Powstańców Styczniowych 37,
- Dom Pomocy Społecznej dla Kombatantów im. Bohaterów Westerplatte przy ul. Powstańców Śląskich 4, który przeznaczony jest dla osób niepełnosprawnych fizycznie i osób w podeszłym wieku,
- Dom Pomocy Społecznej dla Osób Przewlekłe Psychiczne Chorych przy ul. Załęskiej 7,
- Dom Pomocy Społecznej dla Osób w Podeszłym Wieku oraz Osób Niepełnosprawnych Fizycznie przy ul. Mjr. H. Sucharskiego 1.

Celem działania DPS jest zapewnienie mieszkańcom warunków bezpiecznego i godnego życia, intymności, niezależności dostosowanej do poziomu sprawności i podtrzymywanie samodzielności. Każdy z DPS zapewnia całodobową opiekę oraz zaspokaja niezbędne potrzeby bytowe, edukacyjne, społeczne i religijne na poziomie obowiązującego standardu, a w szczególności:

- miejsce zamieszkania w warunkach możliwie zbliżonych do domowych i wyżywienie,
- utrzymanie czystości,
- pomoc w podstawowych czynnościach życiowych i w załatwieniu niezbędnych spraw osobistych,
- szczególną opiekę osobom nowoprzyjętym, a także pomoc w przystosowaniu się do nowych warunków,
- podnoszenie sprawności i aktywizowanie mieszkańców,
- udział w terapii zajęciowej,
- realizację potrzeb religijnych i kulturalnych,
- możliwość rozwoju samorządności mieszkańców,
- nawiązywanie utrzymywanie i rozwijanie kontaktu z rodziną i środowiskiem,
- bezpieczne przechowywanie środków pieniężnych i przedmiotów wartościowych

mieszkańców,

- utrzymywanie kontaktu z Sądem Rodzinnym oraz opiekunami prawnymi bądź kuratorami mieszkańców.

Nad zdrowiem i zaspokajaniem niezbędnych potrzeb socjalno – bytowych mieszkańców czuwają: lekarze, pielęgniarki, rehabilitanci, opiekunowie, psycholog i pracownicy socjalni.

Zakres i poziom usług w każdym Domu dostosowany jest do indywidualnych potrzeb i możliwości mieszkańców. Domy umożliwiają mieszkańcom korzystanie z przysługujących na podstawie odrębnych przepisów świadczeń zdrowotnych.

2.3.2. Ośrodki wsparcia

Ośrodek wsparcia jest środowiskową formą pomocy półstacjonarnej mającą na celu pozostanie osoby w naturalnym środowisku domowym i przeciwdziałanie instytucjonalizacji. W Rzeszowie działają trzy ośrodki wsparcia:

- Środowiskowy Dom Samopomocy przy ul. Powstańców Styczniowych 37,
- Ośrodek Wsparcia przy ul. mjr H. Sucharskiego 1,
- Ośrodek Wsparcia przy ul. Seniora 2.

2.3.3. Opieka zastępcza nad dzieckiem

Rodziny klientów naszego Ośrodka odznaczają się zaburzoną strukturą w postaci nieustabilizowanych formalnie i społecznie związków, rozkładem pożycia małżeńskiego, częstymi zmianami partnerów, a w ostatnich latach rozpadem rodziny spowodowanym wyjazdem rodziców lub jednego z nich za granicę w celach zarobkowych. Czynniki te destrukcyjnie wpływają na funkcjonowanie rodziny. W efekcie powstaje wiele niekorzystnych zjawisk, które swoim oddziaływaniem naruszają dobro dzieci.

Rodziny z trudnościami opiekuńczo – wychowawczymi stanowią znaczącą część klientów MOPS. Najczęściej niezaradność rodziny w opiece i wychowaniu własnych dzieci łączy się z innymi dysfunkcjami, takimi jak:

- uzależnienie od środków psychoaktywnych,
- przemoc domowa skierowana na partnera lub dziecko,
- zaburzenia równowagi systemu rodzinnego w sytuacjach kryzysowych (bezrobocie, odejście lub zgon współmałżonka),

- problemy w pełnieniu ról rodzicielskich, małżeńskich, zawodowych wyrażające się m. in. w postaci niedojrzałości emocjonalnej, problemach we współżyciu z ludźmi, trudnościach adaptacyjnych, niezaradności w prowadzeniu gospodarstwa domowego,
- problemy wychowawcze w środowisku rodzinnym, szkolnym ujawniające się w postaci zachowań buntowniczych, agresywnych, konfliktowych, łamania przez dzieci i młodzież panujących obyczajów, norm i wartości.

Brak umiejętności radzenia sobie z problemami jakie niesie życie, w wielu sytuacjach prowadzi do zachowań agresywnych, opuszczenia rodziny przez jednego z rodziców, nadużywania alkoholu, zaniedbywania fizyczne i emocjonalne swoich najbliższych. Takie sytuacje mają znamieny wpływ na rozwój dzieci, które żyją w atmosferze ciągłego niepokoju, lęku i napięcia. Uczą się destrukcyjnych dla siebie i otoczenia zachowań. W wyniku trudnych doświadczeń życiowych grozi im dezintegracja osobowości manifestująca się w różnego typu zaburzeniach emocjonalnych.

Okoliczności skłaniające do podjęcia działań opiekuńczych i ratowniczych wobec dzieci wynikają nie tylko z powyżej wymienionych powodów ale również z przyczyn obiektywnych - śmierci rodziców, przewlekłych chorób uniemożliwiających rodzicom sprawowanie opieki nad dzieckiem. Najczęściej jednak dotyczą środowisk rodzinnych niewydolnych wychowawczo, objętych systemem pomocy społecznej, patologicznych i ubogich.

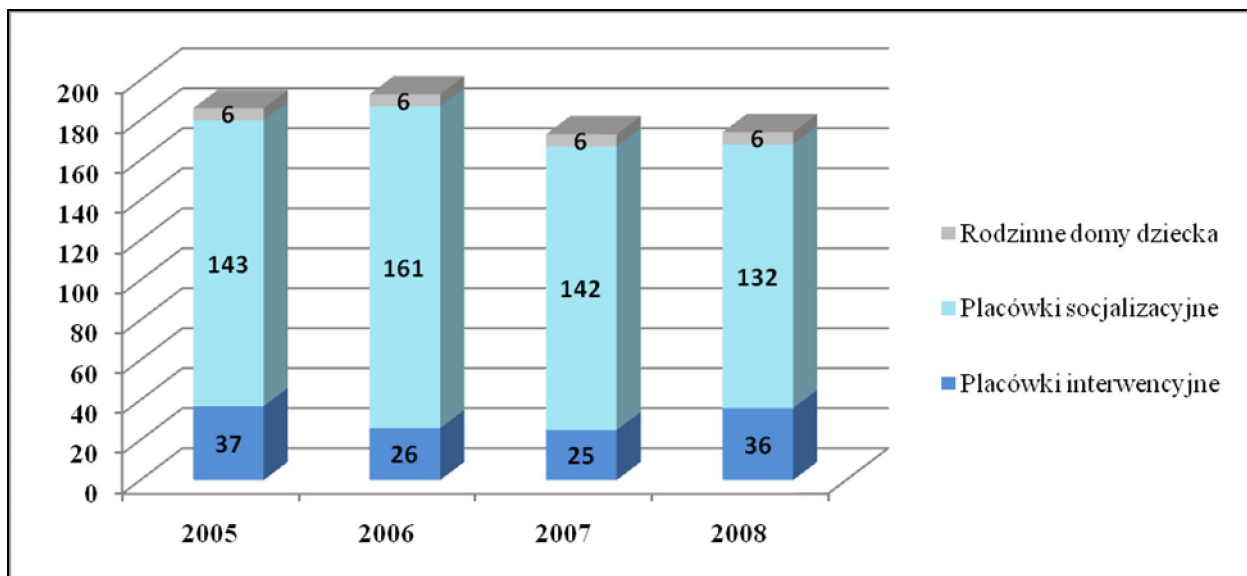
W Rzeszowie najczęstszymi przyczynami umieszczania dzieci w zastępczych formach opieki zapewniających całodobową opiekę są:

- osierocenie,
- porzucenie,
- wyjazd rodziców za granicę,
- pozbawienie, ograniczenie, zawieszenie władzy rodzicielskiej,
- patologia (alkoholizm, narkomania, znęcanie się nad rodziną i inne),
- choroba rodziców,
- przebywanie rodziców/rodzica w zakładzie karnym,
- niepełnoletność rodziców.

Placówki opiekuńczo - wychowawcze i rodziny zastępcze są formą całkowitej, okresowej opieki nad dziećmi osieroconymi lub z innych przyczyn pozbawionymi opieki rodziców biologicznych.

Opieka instytucjonalna nad dzieckiem realizowana jest w Rzeszowie przez umieszczanie małoletnich w placówkach opiekuńczo - wychowawczych:

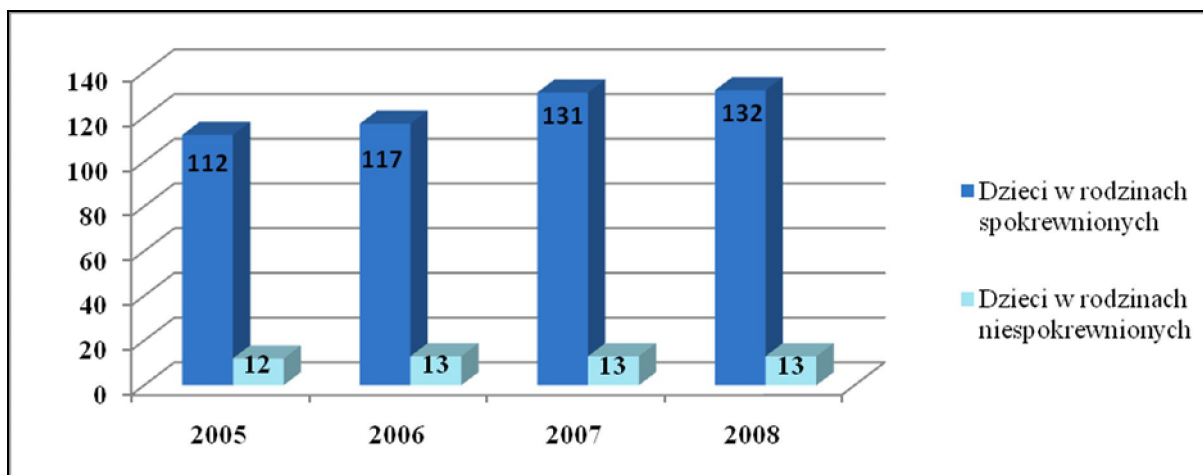
- typu interwencyjnego,
- typu socjalizacyjnego,
- rodzinnych domach dziecka.

Wykres 1. Liczba dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo – wychowawczych zapewniających całodobową opiekę (w latach 2005 – 2008)

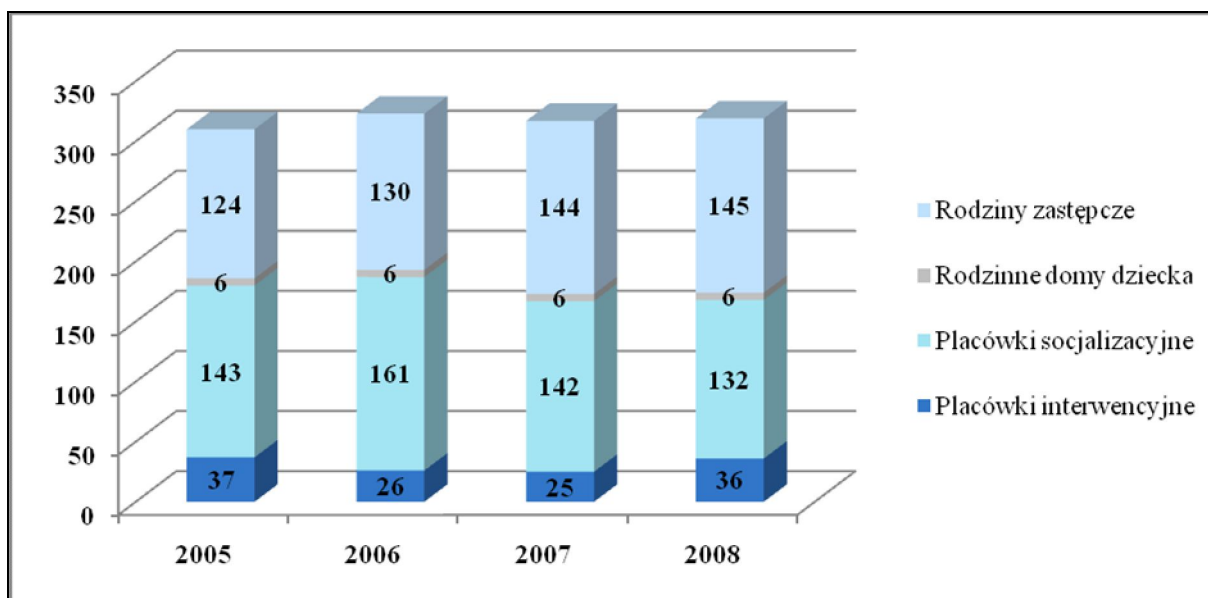
Inną formą pomocy dzieciom pozbawionym wsparcia ze strony rodziny naturalnej jest umieszczenie ich w rodzinach zastępczych:

- spokrewnionych,
- niespokrewnionych.

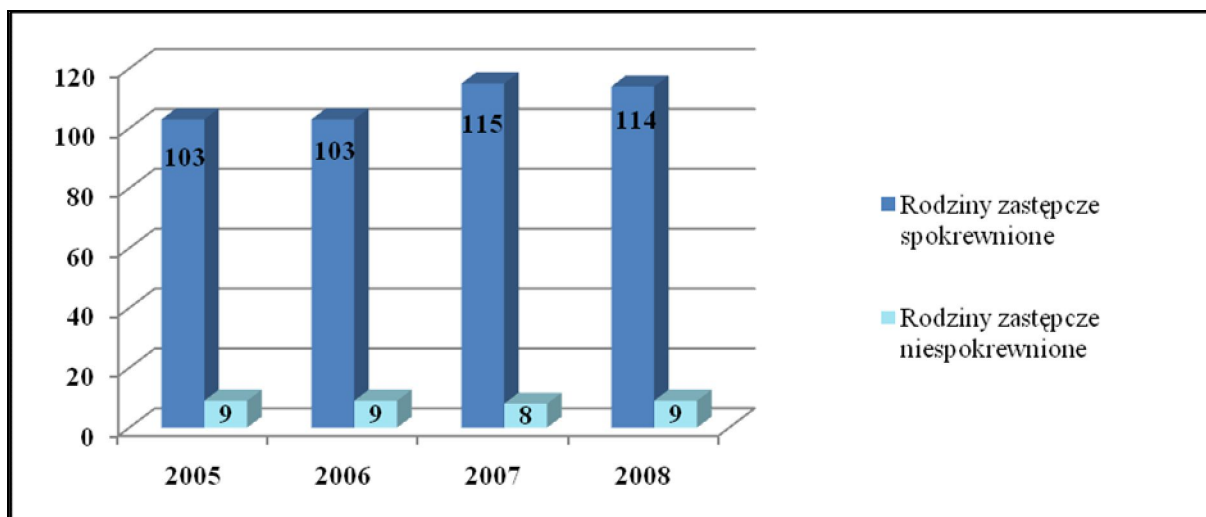
Wykres 2. Liczba dzieci przebywających w rodzinach zastępczych (w latach 2005 – 2008)

Dane będące w dyspozycji Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rzeszowie wskazują, że łączna liczba dzieci umieszczonych poza rodziną biologiczną od czterech lat utrzymuje się na porównywalnym poziomie – około 320 dzieci.

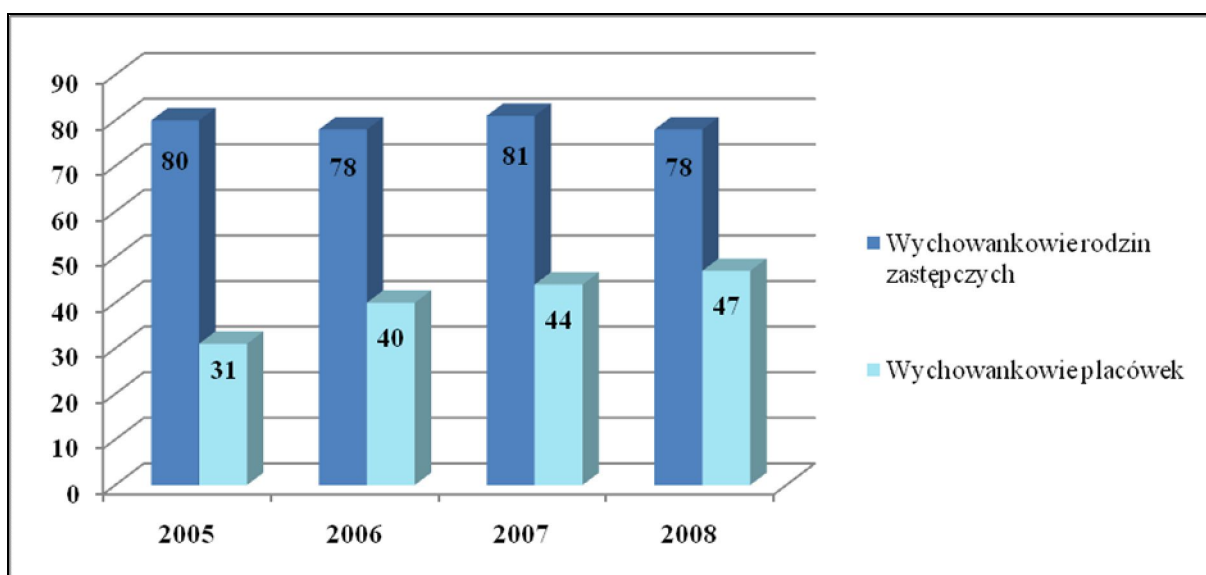
Wykres 3. Liczba dzieci przebywających w zastępczych formach opieki (w latach 2005 – 2008)

Na terenie Miasta Rzeszowa nie powstały do chwili obecnej zawodowe niespokrewnione z dzieckiem rodziny zastępcze. Tego typu rodziny stanowią optymalną formę opieki zastępczej nad dziećmi o szczególnych potrzebach, dlatego należy dołożyć wszelkich starań, aby pozyskać kandydatów do pełnienia tej funkcji.

Wykres 4. Liczba rodzin zastępczych (w latach 2005 – 2008)

Ważnym zadaniem Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rzeszowie jest również praca i pomoc usamodzielniającym się wychowankom opuszczającym rodziny zastępcze lub placówki opiekuńczo – wychowawcze, domy pomocy społecznej, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii, zakłady poprawcze, schroniska dla nieletnich, specjalne ośrodki wychowawcze i specjalne ośrodki szkolno – wychowawcze.

Wykres 5. Liczba usamodzielnianych wychowanków rodzin zastępczych i wychowanków (w latach 2005 – 2008)

2.3.4. Współpraca z organizacjami pozarządowymi

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Rzeszowie współpracuje z wieloma organizacjami pozarządowymi oferującymi różnorodne formy pomocy rodzinie.

Należą do nich:

- Akcja Katolicka Diecezji Rzeszowskiej,
- Caritas Diecezji Rzeszowskiej,
- Fundacja „Nowe Życie”,
- Fundacja „Wzrastanie”,
- Katolickie Stowarzyszenie Niepełnosprawnych,
- Parafia p.w. bł. Karoliny,
- Parafia p.w. Chrystusa Króla,
- Parafia p.w. Matki Bożej Saletyńskiej,
- Parafia Św. Judy Tadeusza,
- Podkarpacki Bank Żywności,
- Podkarpackie Stowarzyszenie Aktywnej Rehabilitacji,
- Podkarpackie Stowarzyszenie Pomocy Osobom z Chorobą Alzheimera,
- Podkarpackie Stowarzyszenie Przyjaciół Dzieci i Młodzieży z Cukrzycą,
- Polski Związek Głuchych Oddział Podkarpacki,
- Polski Związek Niewidomych Okręg Podkarpacki,
- Regionalne Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju ZSS im. UNICEF „Ars Vivendi”,
- Rzeszowski Klub Chorych na SM,
- Rzeszowski Klub Sportowy Głuchych „Res-Gest”,
- Rzeszowskie Towarzystwo Pomocy im. Św. Brata Alberta,
- Stowarzyszenie „CRAS”,
- Stowarzyszenie „Karan”,
- Stowarzyszenie „Pomoc”,
- Stowarzyszenie „Rodzina Rodzin”,
- Stowarzyszenie „Solis Radius”,
- Stowarzyszenie „Titum”,
- Stowarzyszenie B – 4,
- Stowarzyszenie na Rzecz Dzieci z Nadpobudliwością Psychoruchową,
- Stowarzyszenie Rodzin Katolickich Koło przy Parafii Podwyższenia Krzyża Św.,
- Towarzystwo Przyjaciół Związku Strzeleckiego „Strzelec”.

Wychodząc naprzeciw potrzebom rzeszowskich organizacji pozarządowych, których aktywność nakierowana jest na zadania zgodne z ustawą o pomocy społecznej, Miasto Rzeszów dofinansowuje ich działalność statutową. Niektóre spośród ww. organizacji prowadzą świetlice socjoterapeutyczne, w których zajęcia prowadzone są z myślą o dzieciach pochodzących z rodzin dysfunkcyjnych, w których występuje problem uzależnienia, przestępczości, czy niewydolność wychowawcza rodziców, problem bezrobocia oraz trudności materialne. Zadaniem zajęć socjoterapeutycznych jest wspomaganie dzieci i młodzieży w rozwoju i pojmowaniu rzeczywistości poprzez realizację celów rozwojowych, edukacyjnych i terapeutycznych.

2.3.5. Poradnictwo specjalistyczne i pomoc osobom w kryzysie

Zgodnie z zapisami ustawy o pomocy społecznej jednym z zadań pomocy społecznej jest świadczenie poradnictwa specjalistycznego, w szczególności prawnego, psychologicznego i rodzinnego osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód. Zadania te realizowane są przez zespół pracowników zatrudnionych w Ośrodku Poradnictwa Specjalistycznego i Interwencji Kryzysowej.

OPSIK zapewnia pomoc psychologiczną w formie konsultacji indywidualnych i grup wsparcia, poradnictwa prawnego, pedagogicznego i socjalnego a także pomoc w formie schronienia dla osób, które z powodu przemocy stosowanej przez członka rodziny nie mogą przebywać w domu.

OPSIK jest jedyną w mieście całodobową placówką udzielającą noclegu w sytuacjach kryzysowych. Pracownicy Ośrodka zapewniają schronienie dla osób przywożonych przez policję z interwencji domowych lub zgłaszających się samodzielnie, ustalają sytuację życiową osób szukających schronienia, tworzą plan pomocy i uczestniczą w zawieraniu kontraktu z klientami. Oferowana jest pomoc psychologiczna w sytuacjach nagłych związanych z kryzysem sytuacyjnym zarówno dla mieszkańców OPSIK jak i innych potrzebujących mieszkańców Rzeszowa. Celem interwencji kryzysowej jest obniżenie nasilenia objawów takich jak lęk, niepokój, ostre myśli samobójcze oraz przywrócenie podstawowego poczucia bezpieczeństwa i odbudowa umiejętności radzenia sobie.

W strukturze OPSIK funkcjonują dwa mieszkania chronione – korzystają z nich wychowankowie placówek opiekuńczo - wychowawczych oczekujący na własne mieszkanie. Wychowankowie uczą się tu samodzielnego gospodarowania własnym czasem, środkami finansowymi pod dyskretnym nadzorem opiekunów usamodzielnienia.

Dodatkowo Ośrodek oferuje:

- grupę socjoterapeutyczną dla dzieci i młodzieży w wieku 9-13 lat, pochodzących z rodzin, w których zaburzona jest komunikacja pomiędzy członkami rodzin, występuje problem uzależnienia, bezrobocie i problemy w nauce,
- „Szkołę dla Rodziców i Wychowawców” na podstawie książki Adele Faber i Elaine Mazlish „Jak słuchać, żeby dzieci mówiły, jak mówić żeby dzieci słuchały?”,
- warsztaty „Pierwsza praca” dla absolwentów po raz pierwszy wchodzących na rynek pracy,
- „Kurs szybkiego czytania” dla uczniów klas gimnazjalnych,

- warsztaty „Autoprezentacja” dla młodzieży,
- „Trening asertywności” dla młodzieży,
- szkolenia i superwizję dla pracowników socjalnych.

2.3.6. Pomoc udzielana osobom niepełnosprawnym ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

Choroba i niepełnosprawność to czynniki, które prowadzą do pogorszenia kondycji finansowej i emocjonalnej każdej rodziny bez względu na jej przynależność społeczno – zawodową i miejsce zamieszkania. Sytuacja taka, to z jednej strony efekt wydatków na leczenie, rehabilitację i różnego typu świadczenia będące udziałem rodzin, w których żyją osoby z ograniczoną przez chorobę sprawnością; z drugiej strony przyczyną jest ograniczenie dochodów - utrata pracy i renta inwalidzka osoby niepełnosprawnej oraz ograniczenie aktywności zawodowej i możliwości zarobkowych innych członków rodziny zobowiązanych do świadczeń opiekuńczych.

Jedną z form aktywizacji osób niepełnosprawnych jest rehabilitacja społeczna, która ma na celu umożliwienie osobom niepełnosprawnym uczestniczenia w życiu społecznym, a realizowana jest przede wszystkim przez wyrabianie zaradności osobistej, pobudzanie aktywności społecznej osoby niepełnosprawnej, a także wyrabianie umiejętności samodzielnego wypełniania ról społecznych.

Zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osoby niepełnosprawne mogą korzystać z pomocy w formie :

- dofinansowania uczestnictwa osób niepełnosprawnych i ich opiekunów w turnusach rehabilitacyjnych,
- dofinansowania zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze przyznawane osobom niepełnosprawnym na podstawie odrębnych przepisów,
- dofinansowania likwidacja barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych w związku z indywidualnymi potrzebami osób niepełnosprawnych.

3. Cel strategiczny

Budowanie zintegrowanego systemu na rzecz pomocy dziecku i rodzinie.

Wiodącą myślą programu pomocy rodzinie jest konieczność systemowego podejścia do pracy z rodziną i kompleksowego oddziaływania na nią. Rodzina jest dynamiczną, społeczną całością, jej elementy są ze sobą w interakcji i we wzajemnej zależności. Należy więc założyć, że nie wystarczy zajmować się tylko dziećmi w celu poprawienia ich funkcjonowania, lecz całą rodziną, która potrzebuje wszechstronnej diagnozy i pomocy. Cel ten można osiągnąć tylko poprzez zintegrowane działanie wszystkich podmiotów systemu wsparcia społecznego.

Mając na uwadze powyższe należy kierować się zasadami:

- pomoc powinna być wczesna i mieć charakter profilaktyczny, ochronny i aktywizujący jednostkę lub rodzinę do poszukiwania samodzielnych rozwiązań,
- opieka i pomoc powinny być zorganizowane w środowisku bliskim dziecku; w rodzinie, w szkole tak, aby umożliwiły mu wzrastanie i rozwój w naturalnych warunkach rodzinnych, kulturowych i społecznych,
- w przypadku udzielenia pomocy zakłada się stopniowe zmniejszanie jej intensywności, zmianę charakteru pomocy z intencyjnej na stymulującą i wspierającą.

Cele szczegółowe:

1. Poprawa jakości życia oraz zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego rodzin.
2. Przeciwdziałanie zjawiskom zagrażającym wykluczeniem społecznym osób oraz rodzin.
3. Rozwijanie systemu rodzinnych form opieki zastępczej.
4. Budowanie systemu wsparcia dla rodzin dysfunkcyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji dzieci i młodzieży.
5. Organizowanie pomocy wychowankom opuszczającym placówki oraz rodziny zastępcze.
6. Tworzenie systemu poradnictwa rodzinnego.

3.1. Cel szczegółowy:

Poprawa jakości życia oraz zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego rodzin

Kierunki działań:

1. Diagnoza i monitoring warunków oraz jakości życia rodzin.
2. Wspieranie rodzin poprzez oferowanie usług i świadczeń pomocy społecznej:
  - zasiłki celowe m. in. na zakupy szkolne, pokrywanie kosztów pobytu i wyżywienia dzieci w żłobkach i przedszkolach, zakup opału, ubrań, wyżywienia oraz leków,
  - zasiłki okresowe,
  - dodatki mieszkaniowe,
  - jednorazowa pomoc z tytułu urodzenia dziecka,
  - coroczna akcja „Pomóż dzieciom przetrwać zimę” w ramach, której rodziny ubogie otrzymują pomoc w formie ubrań, odzieży i żywności,
  - coroczna akcja „Mikołaj” - zabawa mikołajkowa dla najmłodszych połączona z przedstawieniem i spotkaniem ze Św. Mikołajem, podczas którego dzieci otrzymują prezenty,
  - akcje przekazywania żywności znajdującej się w dyspozycji Podkarpackiego Banku Żywności,
  - program „Posiłek dla ubogich” w ramach, którego dofinansowane są posiłki w szkołach i schroniskach.
3. Wypłacanie świadczeń pieniężnych w ramach świadczeń rodzinnych:
  - zasiłek rodzinny,
  - zasiłek pielęgnacyjny,
  - zasiłek wychowawczy,
  - dodatek z tytułu opieki nad dzieckiem,
  - dodatek z tytułu samotnego wychowywania dziecka,
  - dodatek z tytułu urodzenia dziecka,
  - dodatek z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego,
  - dodatek z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego,
  - dodatek z tytułu podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania,
  - świadczenia wypłacane z funduszu alimentacyjnego.

4. Rozwój zintegrowanego systemu wsparcia dla rodzin z osobami niepełnosprawnymi oraz osobami w podeszłym wieku.
5. Budowa systemu interwencji kryzysowej dla osób dotkniętych przemocą.

Realizatorzy:

- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Rzeszowie,
- Caritas Diecezji Rzeszowskiej,
- domy kultury,
- domy pomocy społecznej,
- Filharmonia Rzeszowska,
- Wydział Edukacji Urzędu Miasta Rzeszowa oraz podległe placówki oświatowe,
- kuratorzy sądowi,
- MZBM,
- organizacje pozarządowe,
- ośrodki wsparcia,
- PFRON,
- placówki opiekuńczo – wychowawcze,
- Podkarpacki Bank Żywności,
- Policja,
- Polskie Radio Rzeszów,
- poradnie psychologiczno – pedagogiczne,
- Rzeszowskie Towarzystwo Pomocy im. Św. Brata Alberta,
- służba zdrowia,
- spółdzielnie mieszkaniowe,
- Straż Miejska.

Źródła finansowania:

- budżet samorządowy,
- środki organizacji pozarządowych,
- inne.

3.2. Cel szczegółowy:

Przeciwdziałanie zjawiskom zagrażającym wykluczeniem społecznym osób oraz rodzin

Kierunki działań:

1. Monitoring rodzin zagrożonych wykluczeniem.
2. Wzmacnianie działań pomocy społecznej poprzez zawieranie kontraktów socjalnych.
3. Zapewnienie posiłków oraz pomocy rzeczowej rodzinom potrzebującym.
4. Organizowanie kursów zawodowych dla osób bezrobotnych.
5. Motywowanie osób bezrobotnych do aktywnego poszukiwania pracy.
6. Organizowanie szkoleń i kursów mających na celu podniesienie umiejętności nawiązywania kontaktów interpersonalnych oraz funkcjonowania w środowisku.

Realizatorzy:

- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Rzeszowie,
- Caritas Diecezji Rzeszowskiej,
- Wydział Edukacji Urzędu Miasta Rzeszowa oraz podległe placówki oświatowe,
- kuratorzy sądowi,
- MZBM,
- organizacje pozarządowe,
- placówki opiekuńczo – wychowawcze,
- Podkarpacki Bank Żywności,
- Policja,
- poradnie psychologiczno – pedagogiczne,
- Rzeszowskie Towarzystwo Pomocy im. Św. Brata Alberta,
- służba zdrowia,
- spółdzielnie mieszkaniowe,
- Straż Miejska,
- urząd pracy.

Źródła finansowania:

- budżet samorządowy,
- środki organizacji pozarządowych,
- środki Unii Europejskiej,

- inne.

3.3. Cel szczegółowy:

Rozwijanie systemu rodzinnych form opieki zastępczej.

Kierunki działań:

1. Promocja rodzinnej opieki zastępczej w środowisku lokalnym.
2. Tworzenie infrastruktury niezbędnej dla dobrego funkcjonowania rodzinnej pieczy zastępczej.
3. Wspieranie istniejących rodzin zastępczych poprzez szkolenia oraz tworzenie grup wsparcia.
4. Rozszerzenie sieci poradnictwa prawnego, psychologicznego i pedagogicznego dla rodziców zastępczych.
5. Organizowanie i przeprowadzanie szkoleń kandydatów na pełnienie funkcji rodziców zastępczych.
6. Udział pracowników socjalnych w szkoleniach, konferencjach na temat rodzinnej opieki zastępczej.
7. Organizowanie „Dnia Rodzicielstwa Zastępczego”.

Realizatorzy:

- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Rzeszowie,
- Biuro Gospodarki Mieniem,
- Ośrodek Adopcyjno – Opiekuńczy,
- Pogotowie Opiekuńcze w Rzeszowie,
- poradnie psychologiczno – pedagogiczne,
- Zespół Placówek Opiekuńczo – Wychowawczych Dom dla Dzieci i Młodzieży „MIESZKO” w Rzeszowie.

Źródła finansowania:

- budżet samorządowy,
- środki Unii Europejskiej,
- inne.

3.4. Cel szczegółowy:

Budowanie systemu wsparcia dla rodzin dysfunkcyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji dzieci i młodzieży

Kierunki działań:

1. Profilaktyka przez edukację i wczesne interweniowanie w rodzinach zagrożonych dysfunkcją.
2. Organizacja zimowego i letniego wypoczynku dla dzieci m.in. w formie kolonii profilaktycznych.
3. Kierowanie dzieci do świetlic socjoterapeutycznych.
4. Wspieranie grup samopomocowych i organizacji pozarządowych działających na rzecz dzieci i młodzieży.
5. Praca z rodzinami naturalnymi, których dzieci umieszczono w zastępczych formach opieki, mająca na celu powrót dzieci do rodziny.

Realizatorzy:

- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Rzeszowie,
- domy kultury,
- Wydział Edukacji Urzędu Miasta Rzeszowa oraz podległe placówki oświatowe,
- kuratorzy sądowi,
- organizacje pozarządowe,
- Pogotowie Opiekuńcze w Rzeszowie,
- Policja,
- poradnie psychologiczno – pedagogiczne,
- służba zdrowia,
- Straż Miejska,
- Zespół Placówek Opiekuńczo – Wychowawczych Dom dla Dzieci i Młodzieży „MIESZKO” w Rzeszowie.

Źródła finansowania:

- budżet samorządowy,
- środki organizacji pozarządowych,
- inne.

3.5. Cel szczegółowy:

Organizowanie pomocy wychowankom opuszczającym placówki oraz rodziny zastępcze

Kierunki działań:

1. Promowanie i inicjowanie działań przygotowujących młodzież do aktywnego i odpowiedzialnego funkcjonowania w świecie dorosłych.
2. Budowanie systemu wsparcia prawnego, psychologicznego i pedagogicznego dla byłych wychowanków placówek oraz rodzin zastępczych.
3. Zabezpieczanie potrzeb mieszkaniowych wychowankom opuszczającym placówki oraz rodziny zastępcze.
4. Wypłacanie pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki i usamodzielnienie.
5. Udzielanie pomocy rzeczowej.
6. Organizowanie kursów zawodowych mających na celu podnoszenie kwalifikacji zawodowych.

Realizatorzy:

- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Rzeszowie,
- Biuro Gospodarki Mieniem Miasta Rzeszowa,
- Wydział Edukacji Urzędu Miasta Rzeszowa oraz podległe placówki oświatowe,
- kuratorzy sądowi,
- Policja,
- poradnie psychologiczno – pedagogiczne,
- służba zdrowia,
- spółdzielnie mieszkaniowe,
- Zespół Placówek Opiekuńczo – Wychowawczych Dom dla Dzieci i Młodzieży „MIESZKO” w Rzeszowie.

Źródła finansowania:

- budżet samorządowy,
- środki Unii Europejskiej,
- środki uzyskane od sponsorów,
- inne.

3.6. Cel szczegółowy:

Tworzenie systemu poradnictwa rodzinnego

Kierunki działań:

1. Tworzenie kompleksowego systemu poradnictwa specjalistycznego o charakterze informacyjnym, edukacyjnym i terapeutycznym wspomagającego rodzinę w rozwiązywaniu problemów społecznych.
2. Organizowanie zajęć informacyjno – warsztatowych rozbudowujących wiedzę rodziców na temat rozwoju dzieci i młodzieży, profilaktyki i terapii uzależnień.
3. Organizowanie szkoleń dla pracowników jednostek pomocy społecznej, mających na celu doskonalenie umiejętności profesjonalnego i wieloaspektowego wspierania rodzin.

Realizatorzy:

- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Rzeszowie,
- Wydział Edukacji Urzędu Miasta Rzeszowa oraz podległe placówki oświatowe,
- Centrum Profilaktyki i Terapii Uzależnień w Rzeszowie,
- kuratorzy sądowi,
- organizacje pozarządowe,
- placówki opiekuńczo – wychowawcze,
- Policja,
- poradnie psychologiczno – pedagogiczne,
- Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej,
- służba zdrowia.

Źródła finansowania:

- budżet samorządowy,
- środki organizacji pozarządowych,
- środki Unii Europejskiej,
- inne.

4. MONITORING I WDRAŻANIE

„*Program budowania lokalnego systemu opieki nad dzieckiem i rodziną*” jest dokumentem integrującym działania jednostek pomocy społecznej działających na terenie powiatu Miasto Rzeszów. Dzięki *Programowi* Miasto przedstawia plan działań jednostek systemu pomocy społecznej na rzecz jakości życia rzeszowskich rodzin pozostających w systemie pomocy społecznej. Dokument ten stanowi bazę do budowania długofalowej wizji rozwiązywania problemów tych rodzin.

Niniejszy dokument realizowany będzie przez najbliższe 7 lat w formie programów działań, które będą opracowane i wdrażane przez jednostki pomocy społecznej.

Monitoring i ewaluacja zapisów *Programu* polegać będzie na systematycznej ocenie realizowanych działań (coroczna sprawozdawczość z wykonywanych zadań przez jednostki pomocy społecznej) oraz modyfikacji kierunków działania w przypadku istotnych zmian społecznych, które mogą pojawić się w wyniku zmiany regulacji prawnych czy też narastania problemów społecznych.

5. Spis tabel

Tabela 1.	Usługi opiekuńcze (w latach 2005 – 2008)	4
-----------	--	---

6. Spis wykresów

Wykres 1.	Liczba dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo – wychowawczych zapewniających całodobową opiekę (w latach 2005 – 2008)	9
Wykres 2.	Liczba dzieci przebywających w rodzinach zastępczych ...	9
Wykres 3.	Liczba dzieci przebywających w zastępczych formach opieki	10
Wykres 4.	Liczba rodzin zastępczych	10
Wykres 5.	Liczba usamodzielnianych wychowanków rodzin zastępczych i wychowanków (w latach 2005 – 2008)	11

Opracowanie:

*Sekcja ds. Placówek Opiekuńczo – Wychowawczych i Rodzin
Zastępczych*

Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rzeszowie